

The Actors in Drug Trafficking in Southern Kerman Province and the Reproduction of Informal Order Based on Actor Synergy and Shared Interests

Omid Azizzadeh^{1*}, Dariush Bostani², Kazem Kazemi³, Soudeh Maghsoudi⁴

1*. PhD Student in Sociology, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran (Corresponding Author): omidazizzadeh@uk.ac.ir

2. Associate Professor of Sociology, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran: dboostani@uk.ac.ir

3. Assistant Professor of Sociology, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran: kkazemi@uk.ac.ir

4. Associate Professor of Sociology, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran: smaghsoudi@uk.ac.ir

Original Article

Abstract

Background and Aim: This study examines the actors involved in drug trafficking in southern Kerman Province. Due to its unique geography and proximity to Iran's eastern borders, this region serves as a main route for opium transportation. Drugs significantly affect the area's social, cultural, political, and economic systems. This research investigates the actors and forces that contribute to the rise and continuation of this situation.

Data and Method: This qualitative study used grounded theory. We conducted in-depth interviews with 30 participants via purposive and theoretical sampling until theoretical saturation was reached. Data analysis involved a three-stage coding process within grounded theory. The methodological framework guiding this study was Causal Layered Analysis, with our focus on the second level of the framework, which highlights the role of actors in shaping current conditions.

Findings: This research includes nine central categories and one core category, as follows: economic challenges, attractiveness of drugs, transit location of the region, government, consumers, traffickers, producers, changes in social stratification, and widespread consumption. The core category of the research is the "synergy of actors and context".

Conclusion: This study identifies four key actors: the government, traffickers, producers, and consumers. These actors in southern Kerman Province interact and exchange with each other based on shared interests, and this interaction ultimately strengthens the drug trafficking process.

Keywords: Drugs, Trafficking, Addiction, Drug actors, Southern Kerman.

Key Message: Actors are involved in the drug trafficking act based on their self-interest. The alignment of these shared interests has contributed to the stability and persistence of these actors' relationships. Producers, by producing drugs; traffickers, by transporting and supplying them; consumers, by purchasing and using drugs; and finally, the government, through its failures and shortcomings in performing its fundamental responsibilities—such as creating jobs and investing in infrastructure—have all played a role in strengthening the drug trafficking system. This situation has resulted in the establishment of a socio-economic order that relies on drug-related revenues within this society.

Received: 13 November 2024

Accepted: 17 May 2025

Citation: Azizzadeh, O., Bostani, D., Kazemi, K., & Maghsoudi, S. (2025). The Actors in Drug Trafficking in Southern Kerman Province and the Reproduction of Informal Order Based on Actor Synergy and Shared Interests, *Journal of Social Continuity and Change*, 4(1), 67-96. <https://doi.org/10.22034/jscc.2025.22372.1183>

Extended Abstract

Introduction

Today, more than ever, humanity is struggling with drugs. Despite being equipped with more control tools and rationality than ever before, we still appear powerless against the drug supply. Drawing on an experience in Brazil, Mesquita (2006) notes that the developing world has been heavily impacted by the social and structural effects of the illegal drug market. Drugs are a global issue, with opium spreading worldwide. The World Health Organization (2018) even considers drug-related issues—including production, transportation, distribution, and consumption—alongside weapons of mass destruction, environmental pollution, and poverty as major global challenges. These problems deeply threaten human life across social, economic, cultural, and political dimensions.

Drugs have also created a new order within the social and economic fabric of southern Kerman province. The formation of social connections around drugs, trust within groups for making transactions, changes in lifestyle, and the transformation of drug activists into an economic reference group and role models for youth and adolescents exemplify this social reordering. Economically, widespread employment, abundant financial resources, the infiltration of drug money into legitimate businesses, and impacts on land and housing prices represent significant impacts of this new, drug-centered order in the region. Therefore, this research primarily asks: Which actors are active in the drug trade in southern Kerman province, and how do they operate? To address this, we have used Sohail Enayatullah's Causal Layered Analysis framework. Enayatullah (2014) poses two key questions at the social and structural levels: "Who is responsible for this?" and "What policies and structures have caused this?"

Methods and Data

This study employed a qualitative methodology. Among qualitative approaches, we utilized grounded theory, a method originally proposed by Glaser and Strauss (1967) that involves systematically extracting theory directly from collected and analyzed data.

Study participants included social activists, government officials, military personnel, drug users, and individuals involved in drug trafficking in southern Kerman Province. They were selected through purposive and theoretical sampling until theoretical saturation was achieved. The field of study of this research is the Rudbar Zamin region in southern Kerman Province, which includes the cities of Rudbar Junob, Qale-Ganj, Manojan, Faryab, Kahnouj, Jazmorian, and parts of Anbarabad city.

We reached theoretical saturation after interviewing 30 participants. Each interview was recorded, key points were noted during recording, and then transcribed into text files. Data analysis in grounded theory involved three coding stages: open, axial, and selective coding. Through selective coding, a core category—representing the highest level of abstraction and encompassing other categories—was identified. Finally, a paradigm model derived from the research categories was designed. To uphold ethical standards, pseudonyms were used for all participants.

Findings

The research findings are organized into categories derived from analyzing participant interviews. These include economic challenges, drug attractiveness, the region's transit role, government, consumers, traffickers, producers, evolving social stratification, and widespread consumption. These main categories ultimately led to the identification of a core category during the selective coding stage, following the Corbin method. Our core category is "synergy of actors."

To thoroughly analyze our central research question, we designed a paradigm model based on the main research categories. This model directly addresses the question of which actors are involved in drug trafficking in southern Kerman province. It's structured into three parts: conditions, phenomena/strategies (interactions), and consequences.

Conclusion and Discussion

Geographically and ecologically, southern Kerman province shares an extensive border with Sistan and Baluchestan. This proximity has historically fostered cultural and economic closeness, unintentionally facilitating economic activities like drug trafficking. Its location makes it easier to access drugs, which are often available quickly and at low cost. Easy availability exposes many individuals to opportunities for engaging in risky behaviors. As Olivier (1992) noted in his travelogue, designating southern and eastern Kerman as primary opium landing sites, this route remains one of the least expensive and most direct pathways for the opium trade.

Ultimately, the core category of this research is "*the synergy of actors and context*." The key drug actors here include the government, consumers, traffickers, and producers. Our findings show that these actors continuously reinforce and influence each other's actions through their relationships. Essentially, within an underdeveloped context characterized by deprivation and poverty, these actors create a synergy that mutually strengthens their roles.

A large part of the region's social, political, and economic landscape is shaped by government performance. The government's actions, both directly and indirectly, have enabled drug trade into become a lucrative business. Poor government performance in infrastructure and development has left this region underdeveloped and deprived. Furthermore, agriculture, which is the region's economic backbone, faces many challenges due to a lack of industrial infrastructure, distance from consumer markets, and lack of suitable export markets. Consequently, with the government's weak performance, legitimate jobs available to the local people are scarce. One of the few accessible and profitable options remaining is drug dealing, which attracts many into the trade.

Afghan farmers cultivate and produce opium poppy, with smugglers then distributing these products to local, national, and international consumers. In fact, consumer demand motivates farmers to increase cultivation and encourages smugglers to expand their trade. This sustained demand makes the activities of both farmers and smugglers profitable, thereby reinforcing their cultivation and commercial activities.

Ethical considerations

Compliance with Ethical Guidelines

In this research, all ethical considerations, including the confidentiality of participants' names, respect for participants, accuracy in data collection, and preservation of participants' privacy, have been taken into account, and participants have been informed accordingly. Furthermore, during the analysis, we prioritized data trustworthiness by verifying information through various methods.

Acknowledgments

More than one hundred people in various positions assisted us during the different stages of this study, and we sincerely appreciate all of them. This article is an extract from the first author's doctoral dissertation in Sociology, completed at Shahid Bahonar University of Kerman. We also extend our sincere appreciation to the dissertation committee members and the anonymous reviewers of this article for their invaluable constructive feedback.

Funding

No financial support was received for the research.

Authors' Contributions

Omid Azizzadeh and Dariush Bostani designed the research. Omid Azizzadeh collected and analyzed the field data under Dariush Bostani's supervision. Kazem Kazemi offered ideas for

improving the work and contributed to some analyses. Soudeh Maghsoudi participated in writing, reviewing, and data analysis.

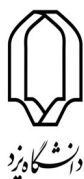
Author's ORCID

Omid Azizzadeh: <https://orcid.org/0009-0007-8371-8841>

Dariush Bostani: <https://orcid.org/0000-0001-7937-7326>

Kazem Kazemi: <https://orcid.org/0009-0005-3114-8002>

Soudeh Maghsoudi: <https://orcid.org/0006-0003-4124-7463>

بازیگران پدیده قاچاق مواد مخدر در جنوب استان کرمان و بازتولید نظم غیررسمی بر پایه هم‌افزایی و منافع مشترک بازیگران: یک کاوش کیفی

امید عزیززاده^{۱*}، داریوش بوستانی^۲، کاظم کاظمی^۳، سوده مقصودی^۴

۱- دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران (نویسنده مسئول): omidazizzadeh@uk.ac.ir

۲- دانشیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران: dboostani@uk.ac.ir

۳- استادیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران: kkazemi@uk.ac.ir

۴- دانشیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران: smaghsoudi@uk.ac.ir

مقاله پژوهشی

چکیده

زمینه و هدف: پژوهش حاضر، بازیگران پدیده مواد مخدر را در جنوب استان کرمان مورد بررسی قرار می‌دهد. این منطقه به دلیل موقعیت جغرافیایی خاص و نزدیکی به مرزهای شرقی کشور، از مهم‌ترین مسیرهای قاچاق مواد مخدر از نوع تریاک است. مواد مخدر بر نظام اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی منطقه به شدت تأثیر نهاده است. پژوهش حاضر، بازیگران و نیروهایی که در پیدایش و تداوم این وضعیت نقش دارند، را مورد مطالعه قرار می‌دهد.

روش و داده‌ها: روش انجام این پژوهش کیفی بوده است و در میان روش‌های کیفی از نظریه زمینه‌ای استفاده شده است. براساس روش نمونه‌گیری هدفمند، استراتژی نمونه‌گیری نظری و معیار اشباع نظری، با ۳۰ نفر مصاحبه عمیق صورت گرفته است. داده‌های گردآوری شده در نهایت با روش کدگذاری در نظریه زمینه‌ای که شامل سه مرحله است مورد تحلیل قرار گرفتند. چارچوب روش‌شناختی پژوهش روش تحلیل لایه لایه علت‌ها است. این پژوهش بر مبنای سطح دوم این چارچوب انجام شده است، که بر نقش بازیگران در به وجود آمدن شرایط موجود تأکید دارد.

یافته‌ها: یافته‌ها این تحقیق شامل نه مقوله محوری و یک مقوله هسته به شرح زیر هستند: چالش‌های اقتصادی، جذابیت مواد مخدر، موقعیت ترانزیتی منطقه، دولت، مصرف‌کنندگان، قاچاقچیان، تولیدکنندگان، تغییر قشر بندی اجتماعی و مصرف فراگیر است. همچنین مقوله هسته پژوهش هم‌افزایی بازیگران و بافتار است.

بحث و نتیجه‌گیری: این تحقیق، چهار بازیگر مهم و کلیدی را نشان می‌دهد. این بازیگران عبارتند از: دولت، قاچاقچیان، تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان. این بازیگران در جنوب استان کرمان با یکدیگر بر مبنای منافع مشترک تعامل و تبادل دارند و این تعامل در نهایت موجب تقویت فرایند قاچاق مواد مخدر می‌شود.

واژگان کلیدی: مواد مخدر، قاچاق، اعتیاد، بازیگران مواد مخدر، جنوب کرمان.

پیام اصلی: برپایه یافته‌های مطالعه، در پدیده قاچاق مواد مخدر بازیگران مختلفی وجود دارند که براساس منافع خود دست به اقدام می‌زنند. هم‌راستایی و اقدام بر پایه همین منافع مشترک، موجب پایداری و ثبات ارتباط این بازیگران بوده است. تولیدکنندگان با تولید مواد مخدر، قاچاقچیان با حمل و عرضه آن، مصرف‌کنندگان با خرید و مصرف مواد مخدر و در نهایت دولت با قصور و کوتاهی در انجام وظایف اساسی خود—مانند اشتغال‌زایی و سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها—موجب تقویت فرایند قاچاق مواد مخدر (از نوع تریاک) شده است. این شرایط شکل‌گیری یک نظم اجتماعی-اقتصادی وابسته به درآمدهای حاصل از مواد مخدر در این جامعه را موجب گردیده است.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۲۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۲۳

ارجاع: عزیززاده، امید؛ بوستانی، داریوش؛ کاظمی، کاظم؛ مقصودی، سوده (۱۴۰۴). بازیگران پدیده قاچاق مواد مخدر در جنوب استان کرمان و بازتولید نظم غیررسمی بر پایه هم‌افزایی و منافع مشترک بازیگران: یک کاوش کیفی، تداوم و تغییر اجتماعی، ۹۶-۶۷.

<https://doi.org/10.22034/jscc.2025.22372.1183>

مقدمه و بیان مسأله

بشر امروزی بیش از هردوره‌ای با مواد مخدر^۱، دست به گریبان است. علیرغم این که بیش از هر زمان دیگری به ابزارهای کنترل و لوازم عقلانیت مجهز شده است، اما باز هم در برابر عرضه این مواد ناتوان به نظر می‌رسد. مسکیتا^۲ (۲۰۰۶) بر اساس تجربه‌ای از برزیل عنوان می‌کند: جهان در حال توسعه به شدت تحت تأثیر اثرات اجتماعی و ساختاری بازار مواد مخدر غیرقانونی قرار گرفته است. مواد مخدر پدیده‌ای جهانی است، تریاک در سراسر جهان گسترش یافته، به نحوی که سازمان بهداشت جهانی (۲۰۱۸) مسأله مواد مخدر اعم از تولید، انتقال، توزیع و مصرف را در کنار سه مسأله جهانی دیگر یعنی تولید و انباشت سلاح‌های کشتار جمعی، آلودگی محیط زیست، فقر و شکاف طبقاتی، از جمله مسائل اساسی شمرده است که حیات بشری را در ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی در عرصه جهانی مورد تهدید و چالش جدی قرار می‌دهد.

نیم‌نگاهی به رشد فزاینده تقاضای مواد مخدر، حکایت از این واقعیت تلخ دارد که در سال ۲۰۰۶ میلادی تعداد مصرف‌کنندگان مواد مخدر و روانگردان‌ها در جمعیت ۱۵ تا ۶۴ سال جهان معادل ۲۰۸ میلیون نفر بوده و در سال ۲۰۲۰ میلادی با افزایش ۳۲ درصدی، به ۲۷۵ میلیون نفر رسیده است. ضمن آن که پیش‌بینی‌ها حکایت از آن دارد که در سال ۲۰۳۰ میلادی، آمار مصرف‌کنندگان مواد مخدر و روانگردان‌ها در جمعیت ۱۵ تا ۶۴ سال جهان به ۲۹۹ میلیون نفر افزایش خواهد یافت (United Nations Office on Drugs and Crime, 2022). کشور ایران اگر چه بعد از انقلاب اسلامی سال ۱۳۵۷ کشت تریاک را ممنوع کرده است اما به دلیل نزدیکی به کشورهای تولیدکننده تریاک یعنی افغانستان و پاکستان همواره یکی از مسیرهای ترانزیت و قاچاق مواد مخدر بوده است. به‌طوری که، برپایه اظهارات مقامات مسئول، در سال ۲۰۲۱، ایران ۹۰ درصد کشفیات تریاک، ۷۲ درصد کشفیات مورفین و ۲۰ درصد کشفیات هروئین در دنیا را به خود اختصاص داده است (دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل در ایران، ۱۴۰۰). همچنین خسارت مستقیم و غیرمستقیم ناشی از اقتصاد مواد مخدر در ایران ۱۹۹ هزار میلیارد تومان برآورد گردیده که معادل ۱۱.۷ درصد تولید ناخالص ملی است.

آمارها حکایت از میزان بالای ورود مواد مخدر به ایران دارد که در جدول ۱ مجموع ورودی‌های مواد مخدر به کشور و البته با تمرکز بر استان کرمان آورده شده است.

جدول ۱- مجموع ورودهای مواد مخدر به کشور و استان کرمان

سایر مواد	شیشه (مت‌آمفتامین)	کانابیس (حشیش و گراس)	مواد افیونی			جمع	
			تریاک	مورفین	هروئین		
۲۷۳۴۰	۲۷۰۷۴	۱۴۱۸۸۲	۷۵۷۱۶۹	۳۲۱۸۸	۲۲۶۲۹	۱۰۰۸۱۸۳	مجموع مواد کشف شده
۶۵۷	۲۵۶۷	۲۶۶۳۵	۱۴۳۱۸۸	۲۲۷۷	۱۵۷۱	۱۷۶۸۹۵	کرمان

(مرکز آمار ایران، ۱۴۰۰). سالنامه آماری کشور، فصل پانزدهم: امور قضایی، ص ۵۵۶)

^۱ . در اینجا تاکید بر ماده مخدر تریاک است که در گروه نشئه‌کننده‌ها قرار می‌گیرد.

^۲ . Mesquita

در میان استان‌های مختلف استان کرمان به لحاظ ویژگی جغرافیایی یکی از استان‌های خاص محسوب می‌شود. در استان کرمان، جنوب استان دارای شرایط خاصی است که مهمترین آن هم مرزی با استان سیستان و بلوچستان است. بنابر اعلام ستاد مبارزه با مواد مخدر استان کرمان، بیش از ۵۵ تن مواد مخدر در سال ۱۴۰۰ در استان کرمان کشف شده است و ۵ هزار و ۵۵۸ خرده فروش مواد مخدر در استان کرمان دستگیر شده‌اند (شورای هماهنگی مبارزه با مواد مخدر کرمان، ۴ اسفند ۱۴۰۰). علاوه بر این، آمارهای منتهی به سال ۱۴۰۰-۱۴۰۳ حکایت از میزان بالای قاچاق مواد مخدر در شهرستان‌های جنوب استان کرمان دارد. خبرگزاری ایسنا به نقل از دادستان شهرستان کهنوج از کشف یک دستگاه خودرو، یک قبضه اسلحه کلاشینکف، مقادیری مهمات و یک محموله مواد مخدر در شهرستان کهنوج خبر می‌دهد (ایسنا، ۱۱ شهریور ۱۴۰۳). روابط عمومی استان کرمان از کشف محموله‌ای به ارزش ۵۰ میلیارد تومان در شهرستان قلعه گنج در جنوب استان در مرداد سال ۱۴۰۳ خبر می‌دهد (خبرآنلاین، شهریور، ۱۴۰۳).

بنابراین می‌توان گفت که مواد مخدر از مهم‌ترین مسائل و معضلات در کشور ایران است. مسئله‌ای که امروز از مرز مسئله و پدیده گذشته است و به یک بحران اجتماعی تبدیل شده است. قاچاق مواد مخدر، بزرگترین جرم با ابعاد بین‌المللی است که خود منشا بسیاری از جرایم دیگر است. عبور و مرور غیرمجاز از مرزها، حمل اسلحه، ارتکاب قتل و جنایت برای حفظ و انتقال موفق مواد، گروگان‌گیری، پولشویی، خروج غیرمجاز، سرقت، ایجاد رعب و وحشت توسط قاچاقچیان مسلح و... ازجمله مصادیق این جرایم است (Jener, 2011). عمل مجرمانه قاچاق همبستگی بالایی با جرایم فوق‌الذکر در استان کرمان در سال‌های اخیر نشان داده و بیانگر آن است که این عوامل انطباق زیادی با مناطق تحت نفوذ و مسیر قاچاقچیان مواد مخدر دارد (ویسی، ۱۳۹۴: ۱۸).

بنابراین سوال اصلی این پژوهش عبارت است از این که چه بازیگرانی در عرصه مواد مخدر در منطقه جنوب استان کرمان فعالیت دارند و چگونه به کنشگری می‌پردازند؟ به منظور پاسخ به این سوال از رویکرد تحلیل لایه‌ای علت‌ها^۱ که توسط سهیل عنایت‌الله ارایه شده استفاده شده است. عنایت‌الله (۲۰۱۴) عنوان می‌کند، دو سوال کلیدی در سطح اجتماعی و ساختاری مطرح است. چه کسانی مسئول این امر هستند؟ و چه سیاست‌ها و ساختارهایی باعث این امر شده‌اند؟

ادبیات نظری و تجربی تحقیق

مطالعات متعددی در سطح محلی (جنوب استان کرمان)، ملی و جهانی در حوزه مواد مخدر و نزدیک به موضوع مورد پژوهش صورت گرفته که در سطح محلی می‌توان به تحقیقات زیر اشاره کرد. سراج‌زاده و عزیززاده (۱۳۹۳) بر ساخت اجتماعی اعتیاد، مقصودی، عزیززاده و رضائی (۱۳۹۹) پدیده قاچاق مواد مخدر را در جنوب استان کرمان مورد مطالعه قرار داده‌اند. همچنین ویسی و محمدی‌نژاد (۱۳۹۵) رابطه قاچاق مواد مخدر و امنیت اجتماعی را در استان کرمان مثبت و معنادار گزارش کرده است؛ در سطح ملی می‌توان به تحقیقات مدنی (۱۳۸۶) که ساخت اجتماعی اعتیاد را مورد بررسی قرار می‌دهد، قادری و محسنی تبریزی (۱۳۸۹) که بررسی باورهای عامیانه در زمینه مواد مخدر می‌پردازند، کرمی و اعتمادی‌فرد (۱۳۸۹) که بر ساخت اجتماعی اعتیاد را مورد بررسی قرار داده‌اند، گروسی و محمدی دولت‌آباد (۱۳۹۰) تجربه زیسته زنان معتاد را مورد بررسی قرار داده‌اند و عنایت و غفاری (۱۳۹۸) به پدیدارشناسی اعتیاد زنان می‌پردازند، اشاره نمود.

^۱. Causal Layered Analysis

در سطح بین‌المللی می‌توان به آموتنگ و بار^۱ (۱۹۸۶)، والاس و بچمن^۲ (۱۹۹۱)، نازول اسلام^۳ و همکاران (۲۰۰۰)، راکز^۴ (۲۰۰۸)، اسمال^۵ و همکاران (۲۰۰۸)، هایت^۶ و همکاران (۲۰۰۹)، رابلز^۷ و همکاران (۲۰۱۵)، کرامود^۸ و همکاران (۲۰۱۳)، نیریل^۹ (۲۰۲۰) اشاره کرد که به بررسی اعتیاد و قاچاق مواد مخدر مبتنی بر تجربه‌های در کشورهای مکزیک، برزیل و سریلانکا پرداخته‌اند.

بیشتر تحقیقات انجام شده، به بررسی شرایط ساختاری ایجاد این پدیده، معانی ذهنی مصرف‌کنندگان و تبعات این پدیده می‌پردازند. در واقع تمرکز این تحقیقات بر مصرف‌کنندگان مواد مخدر است و سایر بازیگران را نادیده می‌گیرند و از طرف دیگر ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی جامعه مورد مطالعه را کمتر مورد توجه قرار داده‌اند. رویکرد نظری این تحقیق مبتنی بر سطوح تحلیل لایه لایه‌ای علت‌ها است که به وسیله سهیل عنایت‌الله ارائه شده است. این رویکرد چهار سطح دارد که عبارتند از:

سطح اول سطح لیتانی^{۱۰}: سطح لیتانی دیدگاه بدون پرسش و معمول از واقعیت است. سطح لیتانی بارزترین و مشهودترین است (عنایت‌الله و میلوپه ویچ، ۱۳۹۵: ۹) و در واقع آن چیزی است که مشاهده می‌شود (Ariell, 2010: 50; Inayatullah, 2009: 10).

سطح دوم اجتماعی و ساختاری^{۱۱} است. سطح دوم به علل اجتماعی، از جمله اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و عوامل تاریخی پرداخته می‌شود. به گفته عنایت‌الله (۲۰۱۴)، نقش دولت و سایر بازیگران و منافع آن‌ها اغلب در این سطح مورد بررسی قرار می‌گیرند. عنایت‌الله (۲۰۱۴) عنوان می‌کند، دو سوال کلیدی در این سطح مطرح است: چه کسانی مسئول این امر هستند؟ و «چه سیاست‌هایی و ساختارها باعث این امر شده‌اند».

سطح سوم سطح گفتمان و جهان‌بینی^{۱۲} است. در اینجا چندین پرسش مهم مطرح می‌شود:

- ۱- آیا واقعا همین عوامل باعث بروز روندها و روی‌دادها می‌شوند، یا علل و عوامل ریشه‌ای‌تر و بنیادی‌تری وجود دارد؟
- ۲- آیا نوع نگاه به جهان و باورها و پیش‌ذهنیت‌ها باعث نشده چنین عواملی مؤثر تشخیص داده شوند؟
- ۳- آیا افراد، نهادها، یا حکومت‌هایی نیستند که در اشاعه این پیش‌ذهنیت‌ها دخیل هستند و از این نوع نگاه به آینده به نحوی سود می‌برند؟ (عنایت‌الله و میلوپه ویچ، ۱۳۹۵: ۲۹).

1. Amutang and Bar
2. Wallace and Bachmann
3. Narzul Islam
4. Racz
5. Small
6. Haight
7. Wabbles
8. Keramod
9. Nirila
10. Litany
11. Social causes
12. Discourse

سطح چهارم استعاره و اسطوره است. در این جا این داستان های عمیق، کهن الگوهای جمعی - یعنی ابعاد ناخودآگاه و غالباً احساسی مشکل، مسئله یا پارادوکس - کشف می شوند (Inayatullah, 2009).

شکل ۱- چارچوب تحلیل لایه ای علت ها

مبنای نظری این پژوهش مبتنی بر سطح دوم رویکرد لایه لایه علت است. ما در این سطح به دنبال شناسایی بازیگران مختلف پدیده مواد مخدر هستیم تا بر مبنای آن به تحلیل این موضوع بپردازیم. هر بازیگر چه نقشی دارد و مسئول این امر کیست؟ و بازیگران مسئول وضع موجود چه کسانی هستند؟

روش و داده های پژوهش

روش شناسی مورد استفاده در این پژوهش از نوع کیفی است که به هر روشی گفته می شود که داده های آن با استفاده از روش آماری یا دیگر روش های مبتنی بر اندازه گیری بدست نیامده باشند (Corbin & Strauss, 1998). از میان روش های کیفی در این تحقیق از نظریه زمینه ای استفاده شده است. نظریه زمینه ای ابتدا توسط بارنی گلیزر^۱ و انسلم اشتروس^۲ (۱۹۶۷) مطرح شد، منظور گلیزر و اشتروس از نظریه زمینه ای نظریه ای است که از داده ها استخراج شده و به طور سیستماتیک از طریق فرایند تحقیق که از داده ها جمع آوری و تحلیل شده است (Corbin & Strauss, 1998).

در این پژوهش، مشارکت کنندگان مورد مطالعه، فعالان اجتماعی، مسئولان دولتی، نیروهای نظامی، مصرف کنندگان مواد مخدر و مرتبطین با قاچاق مواد مخدر در جنوب استان کرمان می باشند که براساس نمونه گیری هدفمند و نمونه گیری نظری مبتنی بر معیار اشباع نظری انتخاب شده اند. میدان مورد مطالعه این تحقیق منطقه رودبار زمین در جنوب استان کرمان است که شامل شهرستان های رودبار

^۱. Barney Glazer

^۲. Anselm Strauss

جنوب، قلعه گنج، منوجان، فاریاب، کهنوج، جازموریان و بخش‌هایی از شهرستان عنبرآباد می‌باشد. محقق در این تحقیق در مصاحبه با ۳۰ نفر به اشباع نظری رسید. مصاحبه‌ها ضبط شدند و در حین ضبط از نکات مهم نیز یادداشت‌برداری صورت گرفت و بعد از ضبط، فایل هر مصاحبه به کامپیوتر منتقل و به متن تبدیل شد.

جدول ۲- مشخصات مشارکت کنندگان

ردیف	وضعیت سواد	سن	وضعیت مصرف	وضعیت تاهل	وضعیت اشتغال
۱	دیپلم ناقص	۳۰	مصرف کننده	متاهل	خرید و فروش مواد مخدر
۲	دانشجوی کارشناسی ارشد	۲۷	مصرف صورت تفنی	مجرد	بیکار
۳	دانشجوی کارشناسی ارشد	۲۶	عدم مصرف	مجرد	خرید و فروش به صورت محدود
۴	لیسانس	۲۵	عدم مصرف	مجرد	معلم
۵	دیپلم	۳۰	مصرف تفنی	متاهل	خرده فروش تریاک
۶	دیپلم	۳۰	سابقه اعتیاد	مجرد	کارمند
۷	دانشجوی کارشناسی ارشد	۲۷	عدم مصرف	مجرد	بیکار
۸	دانشجو	۲۸	عدم مصرف	مجرد	گازوییل کشی
۹	ابتدایی	۳۵	سابقه اعتیاد	متاهل	کشاورزی و خرید و فروش تریاک
۱۰	دیپلم	۲۸	عدم مصرف	مجرد	نظامی
۱۱	دیپلم	۳۰	سابقه اعتیاد	مجرد	کارمند
۱۲	بی سواد	۳۵	مصرف کننده	مجرد	چوپان
۱۳	ابتدایی	۴۵	سابقه مصرف	متاهل	بازاری و خرید و فروش مواد مخدر
۱۴	ابتدایی	۵۷	عدم مصرف	متاهل	نظامی
۱۵	دیپلم	۲۵	سابقه مصرف	متاهل	بیکار
۱۶	دیپلم	۲۸	سابقه مصرف	متاهل	فروشگاه زنجیره ای و خرید و فروش مواد
۲۰	لیسانس	۳۸	عدم مصرف	متاهل	نظامی
۲۱	لیسانس	۴۲	عدم مصرف	متاهل	کارمند
۲۲	دیپلم	۵۳	مصرف	متاهل	نظامی بازنشسته
۲۳	فوق لیسانس	۵۲	تفنی	متاهل	کارمند بازنشسته
۲۴	دیپلم	۶۶	عدم مصرف	متاهل	کشاورز
۲۵	بی سواد	۶۸	مصرف کننده	متاهل	بازاری و فعال حوزه مواد مخدر
۲۶	دیپلم	۴۱	عدم مصرف	متاهل	بازاری و فعال حوزه مواد مخدر
۲۷	دیپلم	۳۷	مصرف تفنی	متاهل	کارمند
۲۸	لیسانس	۳۹	سابقه مصرف	متاهل	کارمند
۲۹	فوق لیسانس	۳۲	مصرف کننده	متاهل	کشاورز و سابقه خرید و فروش مواد
۳۰	دیپلم	۳۶	مصرف کننده	متاهل	کشاورز

داده‌ها در نظریه زمینه‌ای بر مبنای سه مرحله کدگذاری شامل کدگذاری باز^۱، محوری^۲ و گزینشی^۳ مورد تحلیل قرار می‌گیرند. در مرحله کدگذاری باز داده‌ها از یکدیگر مجزا و خرد می‌شوند، نخستین مرحله در کدگذاری باز مفهوم‌سازی است و در مرحله کدگذاری محوری محقق رویدادها، اتفاق‌ها و اشیاء مشابه را تحت یک عنوان یا رده طبقه‌بندی می‌کند که به این عناوین و رده‌بندی‌ها مقوله می‌گویند (Corbin & Strauss, 1998). در نهایت در کدگذاری گزینشی مقوله هسته انتخاب شده است که در بالاترین سطح انتزاع است و سایر مقولات را پوشش می‌دهد. در نهایت مدل پارادایمی حاصل از مقولات تحقیق طراحی شده است. همچنین به منظور رعایت اصول اخلاقی از اسامی مستعار استفاده شده است (Corbin & Strauss, 1998). گوبا و لینکلن (۱۹۸۵) به جای استفاده از واژگان اعتبار و روایی کمی از معیار اعتمادپذیری در تحقیقات کیفی استفاده می‌کنند. قابلیت اعتماد به زبان ساده، میزانی است که در آن می‌توان به یافته‌های یک تحقیق کیفی متکی بود و به نتایج آن اعتماد کرد. روش‌های مختلفی برای بدست آوردن قابلیت اعتماد در تحقیقات کیفی وجود دارد. در این تحقیق محقق برای ارزیابی اعتمادپذیری یافته‌ها رجوع مجدد به مشارکت‌کنندگان داشته است. به این معنا که یافته‌های تحقیق را در اختیار سه نفر از مشارکت‌کنندگان قرار داده است و براساس آن به پالایش یافته‌ها پرداخته است. یکی دیگر از راهبرهای مورد استفاده در این پژوهش برای اعتمادپذیری اجرای ممیزی بوده است. بدین معنی که متخصصان روش کیفی نظریه زمینه‌ای بر مراحل مختلف کار نظارت داشته و صحت فرآیند منطقی این روش‌شناسی را تایید کرده‌اند (Guba & Lincoln, 1985).

یافته‌های پژوهش

در این قسمت یافته‌های تحقیق در قالب مقولات ارائه شده است. این مقولات ناشی از مفهوم سازی مصاحبه‌های مشارکت‌کنندگان پژوهش است. این مقولات عبارت‌اند از: چالش‌های اقتصادی، جذابیت مواد مخدر، موقعیت ترانزیتی منطقه، دولت، مصرف‌کنندگان، قاچاقچیان، تولیدکنندگان، تغییر قشربندی اجتماعی و مصرف فراگیر است. این مقولات عمده در مرحله کدگذاری گزینشی یا انتخابی بر اساس روش اشتروس و کوربین به استخراج یک مقوله هسته منجر شد. مقوله هسته این تحقیق «هم‌افزایی بازیگران» است. در اینجا با ارجاع به گفته‌های مشارکت‌کنندگان در تحقیق، هریک از مقوله‌های عمده تحقیق به اختصار مطرح شده است.

(۱) موقعیت ترانزیتی منطقه

موقعیت جغرافیایی جنوب استان کرمان از جنبه‌های مختلف در روند شکل‌گیری و گسترش پدیده مواد مخدر و مسائل مرتبط با آن نقش دارد و از علل و بسترهای گسترش قاچاق مواد مخدر و دسترسی آسان به مواد مخدر در منطقه است. یکی از لایل این امر همسایگی و هم‌مرزی با استان سیستان و بلوچستان است. سهیل از مشارکت‌کنندگان در این زمینه عنوان می‌کند:

«عمده بارها از ایرانشهر و دلگان به این منطقه میان و بعد منتقل میشن جاهای دیگه کشور».

شهرستان‌های جازموریان و قلعه‌گنج هم‌مرز و همسایه با شهرستان‌های دلگان و ایرانشهر از استان سیستان و بلوچستان هستند. در واقع بین مردم جنوب استان کرمان و مردم استان سیستان و بلوچستان ارتباطات تنگاتنگ کاری و تجاری و همچنین فرهنگی وجود دارد.

1. Open coding

2. Axial

3. Selective

این ارتباط تنگاتنگ که به دلیل موقعیت اکولوژیکی به وجود آمده است، به نوعی زمینه گسترش مواد مخدر را در منطقه فراهم می نماید. بستر اکولوژیک این منطقه مثل دور بودن از مرکز، موقعیت جغرافیایی، دشت گونه و کویری بودن منطقه به طور غیرمستقیم و همراه با کشاورزی ناکارآمد و تا حد زیادی سنتی و عدم سرمایه گذاری های دولتی، زمینه ای را فراهم می کند که شاهد گسترش قاچاق مواد مخدر در این منطقه باشیم، پدیده ای که زمینه را برای گسترش و توزیع زیاد و ارزان مواد مخدر فراهم می کند. این موقعیت جغرافیایی موجب شده است منطقه به باراندازی برای مواد مخدر تبدیل شود، به طوری که بسیاری از قاچاقچیان که به دنبال مواد مخدر هستند به این منطقه مراجعه می کنند.

همچنین این منطقه همگرایی های زبانی، مذهبی، فرهنگی و اجتماعی با استان سیستان و بلوچستان دارد، به طوری که بسیاری از مردم سیستان و بلوچستان در این منطقه زندگی می کنند و بسیاری از ساکنان این منطقه چند نسل قبل تر ساکن مناطقی از سیستان و بلوچستان بوده اند، بنابراین پیوند سبی و نسبی بسیار قوی با مردم سیستان و بلوچستان وجود دارد. جعفر از مشارکت کنندگان در این زمینه عنوان می کند:

«ما اصالتاً بلوچیم و قوم های زیادی در منطقه ایرانشهر و فنوج داریم».

۲) جذابیت مواد مخدر

مواد مخدر در منطقه به لحاظ وجوه مختلف دارای جذابیت است. برای بسیاری از کسانی که به دنبال شغلی پردرآمد هستند، مواد مخدر جذاب است و می توانند به فعالیت در حوزه مواد مخدر بپردازند. سعید از مشارکت کنندگان در این زمینه عنوان می کند:

«خرید و فروش تریاک سود بسیار خوبی دارد، مثلاً اگر بتونیم تریاک را به شهرستان ببریم معمولاً میشه رو هر کیلو سود صد در صدی و یا حتی چند برابری بکنی».

قاچاق مواد مخدر به مناطق دیگر سود بسیار زیادی دارد و افراد براساس این سود می توانند تحول اساسی در زندگی خود ایجاد کنند. با توجه به وضعیت اقتصادی جامعه بسیاری از مشارکت کنندگان معتقدند که از طریق کارگری، کارمندی، کشاورزی و یا هر فعالیت اقتصادی مشروع امکان دست یافتن به بسیاری از ملزومات زندگی از جمله خانه و ماشین وجود ندارد. اما به وسیله قاچاق مواد مخدر در صورتی که شانس با فرد همراه باشد، در زمان کوتاهی می تواند به تمام این امکانات دسترسی پیدا کند. جعفر از مشارکت کنندگان در این زمینه عنوان می کند:

«اگر شانس داشته باشی و بارت به مقصد برسه خیلی زود می تونی پولدار بشی».

از سوی دیگر بسیاری از مردم منطقه معتقدند افراد پولدار و صاحب سرمایه از راه مواد مخدر به این وضعیت رسیدند و در شرایط عادی و به وسیله مشاغل عادی و قانونی امکان دست یافتن به ثروت زیاد وجود ندارد. احمد از مشارکت کنندگان در این زمینه عنوان می کند:

«والا هر کسی که من می شناسم که پولداره، پولش را از قاچاق مواد مخدر به دست آورده، حالا که پول دار شده یه شغل دیگه ای هم ایجاد کرد که مردم فکر کنن سرمایه اش از این طریق».

بنابراین مواد مخدر درآمد بسیار زیادی دارد و افراد از طریق آن در زمان کوتاهی می‌توانند ثروتمند شوند. از سوی دیگر برای شروع به فعالیت در زمینه مواد مخدر نیاز به سرمایه زیادی نیست و افراد می‌توانند به صورت قرضی مواد بگیرند و تا رسیدن بار به مقصد پول آن را پرداخت کنند.

۳) چالش‌های نظام اقتصادی

اقتصاد کنونی و عمده منطقه جنوب کرمان مبتنی بر کشاورزی و آن هم کشاورزی سنتی و تاحدی معیشتی است. کشاورزان منطقه در چند سال اخیر با ضرر و ورشکستگی مواجهه بوده‌اند، این امر موجب شده است، که فعالیت‌های اقتصادی جانبی در منطقه به سرعت رشد کند، یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های اقتصادی جانبی در منطقه که تاثیر زیادی بر روی مصرف مواد مخدر و اعتیاد دارد، قاچاق مواد مخدر است. در واقع عدم سوددهی و ضرردهی فعالیت‌های کشاورزی باعث شده است، که عده‌ای زیادی کشاورزی را رها کرده و به فعالیت دیگری بپردازند که یکی از مهم‌ترین این فعالیت‌ها، قاچاق مواد مخدر است. قاچاقچیان مواد مخدر با توزیع گسترده مواد مخدر در این منطقه زمینه را برای دسترسی آسان و ارزان به آن فراهم می‌کنند. احمد از مشارکت‌کنندگان در این زمینه عنوان می‌کند:

«تریاک اینجا به راحتی آب خوردن گیرت میاد. اگه ما بخوایم آب معدنی از یک مغازه بخریم تریاکم هم همین جوری گیرت میاد. بیشتر مغازه‌ها دارن».

از سوی دیگر فعالیت کشاورزی نیاز به نیروی کار یدی زیادی است، فشار زیاد کار باعث شده افراد برای غلبه بر سختی کار به مصرف مواد مخدر روی بیاورند. جعفر از مشارکت‌کنندگان در این زمینه عنوان می‌کند:

«خوب اینجا همه کشاورزن، کشاورزی‌ام شغل سنگینیه، خوب کسی که شغلی مثل این کارای سخت داشته باشه و از طرف دیگر معمولاً تهان، مثلاً یه کسی که چوپانه همیشه تهاست خوب این خیلی بهش فشار میاد. برا همین این تهایی و سختی کار اونا می‌کشونه به سمت مواد و به خصوص تریاک که در دسترسش هم هست».

در واقع سختی و انزوای ناشی کار طولانی مدت و طاقت فرسا زمینه‌ای را فراهم می‌کند که فرد به مصرف مواد مخدر روی آورد و از آن جایی که دسترسی به مواد مخدر آسان است، شرایط برای مصرف مواد مخدر فراهم می‌شود. همچنین قاچاقچیان مواد مخدر علاوه بر این‌که، موجب سهولت دسترسی به مواد مخدر می‌شوند، در برخی موارد برای کسب اعتماد در بین مردم و این‌که کسی آن‌ها را به نیروی انتظامی و نهادهای مربوط لو ندهند، و همچنین عده‌ای با آن‌ها همکاری کنند به صورت مجانی مقداری مواد به افراد می‌دهند.

۴) دولت به مثابه بازیگر

منظور از دولت در اینجا حاکمیت است و تمامی نهادهای آن را شامل می‌شود. در واقع بخشی از دولت با عملکرد خود به‌طور غیرمستقیم زمینه مواد مخدر را در منطقه تسهیل کرده است و بخشی از آن به‌طور مستقیم بر آن تاثیر گذاشته است. گزارش مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری (۱۳۹۴) نشان می‌دهد: ۸۲ درصد سرمایه‌گذاری‌ها در نیمه شمالی استان کرمان انجام می‌شود و ۱۸ درصد صرف جنوب کرمان می‌شود. سه شهرستان جنوبی رودبار جنوب، عنبرآباد و قلعه‌گنج رتبه‌های اول تا سوم توسعه‌نیافتگی را در میان شهرستان‌های استان کرمان دارند. همچنین این گزارش نشان می‌دهد در جنوب کرمان ۳۰ درصد از مردم تحت پوشش کمیته امداد قرار دارند. این موضوع نشان دهنده وسعت فقر در منطقه است.

این منطقه جایگاه بسیاری مهمی در زمینه کشاورزی کشور دارد و اشتغال عمده مردم کشاورزی است. براساس سالنامه وزارت جهاد کشاورزی (۱۳۹۹)، ۱۴۶۹۷۸ هکتار سطح زیر کشت این منطقه است و با توجه به کل وسعت منطقه می‌توان گفت اقتصاد اول منطقه کشاورزی است. در این منطقه نزدیک به ۳۰ نوع محصول زراعی تولید می‌شود. اما کشاورزی منطقه مدرن و عمدتاً تجاری نیست. بسیاری از مردم منطقه بر حسب اجبار و نبود شغل دیگری به شغل کشاورزی روی آورده‌اند که این موضوع موجب ناترازی و بحران آب در منطقه شده است. گزارش مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری (۱۳۹۴) نشان می‌دهد حدود ۶ هزار چاه آب بعد از انقلاب در منطقه حفر شده است که نشان‌دهنده این موضوع است که عمدتاً جمعیت جویای کار به سوی کشاورزی سوق داده شده است و در زمینه‌های دیگر اقتصادی از سوی دولت و بخش خصوصی شغلی ایجاد نشده است.

البته در سال‌های اخیر شرکت‌های دولتی و شبه‌دولتی با عناوین مختلف از سوی دولت و نهادهای خارج از دولت (نهادهای موسوم به نهادهای حاکمیتی) به منطقه سوق داده شده‌اند تا بخشی از عقب‌ماندگی‌ها، کوتاهی‌ها و کمبودها را رفع نمایند. از جمله می‌توان به بنیاد مستضعفان در شهرستان قلعه‌گنج، شرکت گهر زمین در منوجان، مؤسسه ملل در کهنوج و رودبار جنوب، شرکت مس ایران در رودبار جنوب، بنیاد علوی در جازموریان اشاره کرد. اما این شرکت‌ها نیز عمدتاً نتوانسته‌اند فعالیت ماندگاری در منطقه انجام دهند و درگیر فعالیت‌های روزمره و عادی بوده‌اند. از جمله فعالیت‌های آن‌ها می‌توان به توزیع بسته‌های غذایی، توزیع لوازم التحریر برای دانش‌آموزان و یا اختصاص وام‌های با مبالغ بسیار پایین جهت اشتغال‌زایی اشاره کرد. در واقع دولت به‌عنوان یک بازیگر مهم نتوانسته است زمینه اشتغال جوانان منطقه را فراهم سازد و این موضوع موجب شده است دو راه پیش رو جویندگان کار قرار بگیرد: ۱- کشاورزی ۲- مشاغل کاذب و غیرقانونی.

همچنین مشارکت‌کنندگان در تحقیق، بخشی از گسترش مواد مخدر در منطقه را به دلیل فقدان کنترل انتظامی موثر در منطقه می‌دانند، در واقع فساد موجود در این زمینه و رابطه‌بازی موجود در اقدامات کنترلی و عدم قطعیت در برخورد با قاچاقچیان و توزیع‌کنندگان مواد مخدر به دفعات گسترده توسط مشارکت‌کنندگان ذکر شد و بر آن تاکید داشتند. جلال از مشارکت‌کنندگان در تحقیق در این زمینه عنوان می‌کند:

«اینجا اگه کسی را به خاطر تریاک بگیرن، برخورد آن‌چنانی باهاش نمیشه، خیلی زود آزاد میشه».

عدم برخورد قاطع با قاچاقچیان، توزیع‌کنندگان و مرتبطین با موضوع مواد مخدر از ویژگی‌های برخورد این نهادها با جرایم مواد مخدر است. این عدم قاطعیت موجب شده است که در این منطقه با گسترش و توزیع زیاد مواد مخدر همراه باشیم. علاوه بر این، یافته‌های مشاهده‌ای نیز نشان می‌دهد که این نهادها بدون توجه به مردم، به صورت نهادهایی که مردم باید از آن‌ها پیروی کنند عمل می‌کنند، و این امر بی‌اعتمادی و شکاف گسترده‌ای بین مردم و این نهادها ایجاد کرده است. به‌طوری‌که بسیاری از مردم همکاری با پلیس در زمینه مبارزه با مواد مخدر را با پرچسپ‌های مختلفی از جمله: مخبر، نامرد، آدم‌فروش و ... نفی می‌کنند.

مخبرها در واقع رابط بین مأموران دولتی و فعالان حوزه مواد مخدر هستند. تحلیل مصاحبه‌های مشارکت‌کنندگان نشان می‌دهد مخبرها بازیگران مهمی هستند که واسطه بین نیروهای نظامی و امنیتی و قاچاقچیان هستند. می‌توان گفت مخبرها یک رابطه دوسویه بین مأموران و قاچاقچیان دارند. مخبرها اطلاعات قاچاقچیان را به مأموران می‌دهند و از سوی دیگر در مواردی اطلاعات مأموران را به قاچاقچیان می‌رسانند و همچنین در مواردی که قاچاقچیان دستگیر می‌شوند همین افراد با مأموران برای آزادی قاچاقچیان ریزنی می‌کنند. علی از مشارکت‌کنندگان عنوان می‌کند:

«والا مخبری کاری درستی نیست، خب این کسی که مخبری می کند خودش در گذشته یه کار خلافی کرده و برای این که از زندان نجات پیدا کنه قول همکاری داده...».

بنابراین دولت یک بازیگر مهم در حوزه مواد مخدر است که می تواند به شکل های مختلف در فرایندهای مربوط به مواد مخدر نقش بازی کند.

۵) مصرف کنندگان

مصرف کنندگان از دیگر بازیگران در زمینه مواد مخدر هستند. مصرف کنندگان در سه سطح محلی، ملی بین المللی فرایند مواد مخدر را تحت تاثیر قرار می دهند. در منطقه مورد مطالعه میزان مصرف به شدت بالاست. به طوری که در هر خانه برای پذیرایی از مهمانان مصرف کننده، وسایل پذیرایی از جمله وافور، مقداری مواد، منقل و... وجود دارد. همچنین در طراحی خانه ها اتاقی را به صورت مجزا طراحی می کنند که به اتاق مصرف مواد معروف است. این اتاق به صورتی طراحی می شود که نسبت به سایر قسمت های خانه جایگاه مستقلی دارد. معمولاً مصرف مواد به وسیله مهمانان در این اتاق اتفاق می افتد و وسایل مصرف در این اتاق قرار دارند. سینا از مشارکت کنندگان در این زمینه عنوان می کند:

«معمولاً در هر خانه آمادگی برای این که میهمان معتاد بیاد وجود دارد، اکثر خونه ها وافور، مقداری از مواد، منقل و سیخ و سنگ وجود دارد».

از سوی دیگر با توجه به تعداد زیاد مصرف کنندگان بخش ثابت اکثر میهمانی ها، شب نشینی ها، عروسی ها و حتی مراسم ختم، توزیع مواد مخدر در بین مصرف کنندگان است. در این مراسم مواد مخدر و به خصوص تریاک در بین اکثر میهمانان به صورت مجانی توزیع می شود.

مصرف کنندگان مواد مخدر بر حسب طبقه اجتماعی متفاوت هستند. افراد طبقه بالا در تهیه مواد خود معمولاً میزان زیادی را خریداری می کنند و مرغوبیت مواد برای آن ها اهمیت زیادی دارد. این افراد معمولاً از فروشندگان شناخته شده و به اصطلاح صاحب سبک خریداری می کنند. شیوه مصرف این افراد به وسیله وافور است و در هنگام مصرف روزانه ۵ تا ۱۰ مثقال را مصرف می کنند. این افراد صاحب املاک، خودرو مدل بالا، خانه های ملکی و زمین کشاورزی هستند. میزان مصرف ماهیانه این افراد تقریباً یک کیلوگرم در ماه می باشد. جعفر از مشارکت کنندگان در تحقیق در این زمینه عنوان می کند:

«من ولله از ... تریاک می گیریم، زنگ میزنم یکی، دو کیلو برام بیاره، با وافور می کشم».

از سوی دیگر افراد طبقه پایین تر ماهیانه ۱۰۰ تا ۱۵۰ گرم مصرف می کنند. به طور کلی می توان گفت در منطقه ماهیانه به ۴۰ تا ۴۵ تن تریاک نیاز مصرف کنندگان است که حجم بزرگی از بازار را شامل می شود. در واقع تعداد مصرف کنندگان تریاک در منطقه را می توان ۳۵ تا ۴۰ هزار نفر تخمین زد و با توجه به مصرف تفننی و مصرف مبتنی بر طبقه اجتماعی این تخمین صورت گرفته است.

جمعیت منطقه مورد مطالعه براساس آخرین سرشماری نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ به تفکیک هر شهرستان عبارت است از:

جدول ۳- جمعیت مورد مطالعه به تفکیک شهرستان‌ها

ردیف	مناطق	خانوار	جمعیت	جمعیت نقاط شهری	جمعیت نقاط روستایی	جمعیت غیر ساکن
۱	کل استان	۹۳۲۷۳۱	۳۱۶۴۷۱۸	۱۸۵۸۵۸۷	۱۳۰۲۵۵۷	۳۵۷۴
۲	رودبار جنوب	۲۷۴۲۸	۱۰۵۹۹۲	۲۱۵۸۲	۸۴۴۱۰	۰
۳	کهنوج	۲۶۲۷۶	۹۵۸۴۸	۵۲۶۲۴	۴۳۲۲۴	۰
۴	قلعه گنج	۲۰۵۲۱	۷۶۴۹۵	۱۳۱۶۹	۶۳۳۲۶	۰
۵	فاریاب	۹۸۱۷	۳۴۰۰۰	۴۸۶۳	۲۹۱۳۷	۰
۶	منوجان	۱۸۳۵۲	۶۵۷۰۵	۲۱۱۹۶	۴۴۵۰۰	۹
۷	عنبرآباد	۲۳۴۰۹	۸۲۴۳۸	۲۵۱۸۵	۵۷۲۵۳	۰

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵

در سطح ملی، دفتر مقابله با مصرف مواد مخدر و جرایم سازمان ملل (۱۴۰۰) میزان مصرف مواد مخدر در ایران را سالیانه ۴۵۰ تن برآورد کرده است. در سطح ملی اگر تعداد معتادان کشور را ۲ میلیون نفر در نظر بگیریم و میزان مصرف را ۱.۵ گرم در نظر بگیریم روزانه ۳ میلیون گرم در کشور تریاک مصرف می‌شود که روزانه ۳ تن می‌شود و آن را ضرب بر ۳۶۵ روزانه سال کنیم تقریباً مصرف سالیانه کشور ۱۰۰۰ تن در سال است. همچنین، براساس گزارش دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد (۲۰۲۲) تعداد مصرف‌کنندگان مواد مخدر در سال ۲۰۲۰ به ۲۸۴ میلیون نفر رسیده است. براساس همین گزارش تولید تریاک بین سال‌های ۲۰۲۰ و ۲۰۲۱ هفت درصد افزایش داشته است که به دلیل افزایش کشت در افغانستان است. در نتیجه می‌توان گفت تقاضا برای تریاک بسیار بیشتر از عرضه آن است. بنابراین بازار تریاک یک بازار پویا و فعال است که به لحاظ اقتصادی با توجه به غلبه تقاضا بر عرضه سودآوری کلانی دارد که تولیدکنندگان و فعالان بازار را ترغیب به افزایش مشارکت می‌کند.

۶) قاچاقچیان

قاچاقچیان یکی بازیگر مهم این عرصه هستند. قاچاقچیان شامل: سرشبکه‌ها، بارکش‌ها، کرایه‌کش‌ها، حمل‌کنندگان، کارگران، راه پاکن‌ها، نفوذی‌ها، محافظان و راهزنان هستند که برای هر کدام نقش و وظیفه تعریف شده‌ای وجود دارد. در فرایند قاچاق افراد زیادی درگیرند و از طریق آن کسب درآمد می‌کنند. مهمترین رکن در این زمینه مبادا و مقصد مواد مخدر است به‌طوری که، این افراد برای هیچ یک از فعالین این حوزه شناخته شده نیستند. در واقع فرستنده در مبادا و گیرنده در مقصد از ناشناخته‌ترین افراد در این شبکه هستند و معمولاً به‌جز افراد بالادستی کسی از آن‌ها شناختی ندارد. سعید از مشارکت‌کنندگان در این زمینه عنوان می‌کند:

«ما مواد را از داخل یه خونه‌ای بارگیری کردیم و نمی‌دونستیم مال کیه، تا جیرفت، آن‌جا هم رسیدیم ماشین رو از ما گرفتن و ما هم یکی دو ساعت تو خیابون منتظر بودیم تا بار رو تخلیه کنند و ماشین ما رو تحویل بدهند».

یکی دیگر از افراد درگیر، بارکش‌ها هستند، بارکش‌ها در ازای دریافت مبلغی، مواد را از شهری به شهری دیگری جابه‌جا کرده و تحویل می‌دهند. سامان از مشارکت‌کنندگان در این زمینه عنوان می‌کند:

«تازه فصل کشاورزی تمام شده بود. اوضاعم خوب نبود، رفتم با دوستانی که بارکشی می‌کردند صحبت کردم، قرار شد از فردا برم، رفتم. اول ترس زیادی داشت، اما وقتی رسیدیم، ترسم ریخت».

یکی دیگر از مهم‌ترین افراد درگیر، راه‌پاک‌کن‌ها هستند. راه‌پاک‌کن کسی است که معمولاً در کنار پاسگاه انتظامی و یا مسیر تردد نیروهای انتظامی و امنیتی جاگیری می‌کند و حرکت خودروها و نیروها را به قاچاقچیان گزارش داده. همچنین راه‌پاک‌ها بار بار تا رسیدن به مقصد اسکورت می‌کنند. میثم از مشارکت‌کنندگان در این زمینه عنوان می‌کند:

«من خودم یه مدتی راه‌پاکن بودم، پاسگاه پل^۱ با ماشین کنار می‌زدم کنار جاده و شروع می‌کردم به دستکاری ماشین و گاهی نماز می‌خواندم و حرکت‌های مأموران را زیر نظر داشتم و اگر ماشینی می‌خواست حرکت کند، به بچه‌ها گزارش می‌دادم و آخر کار هر ماشین صد تومن به من می‌داد».

معمولاً در خانه فعالین عمده به‌خصوص فعالین در مبدأ و مقصد زیردستان، کارگرها و محافظانی نیز وجود دارند. زیردستان معمولاً تلفن‌ها را جواب می‌دهند، در مواقع لازم، مشاوره لازم را در اختیار فرد برای اقدام مقتضی قرار می‌دهند، کارگرها نیز مواد را تخلیه می‌کنند و وسایل پذیرایی را در اختیار میهمانان قرار می‌دهند. محافظان هم در اکثر مواقع مسلح هستند تا در صورت لزوم اقدام کنند. محسن از مشارکت‌کنندگان در این زمینه عنوان می‌کند:

«فقط شماره تلفنی وجود دارد و شما نمی‌دانید که با چه کسی صحبت می‌کنید. این تلفن همیشه روشن نیست. بلکه وقتی فروشنده اصلی لازم بداند روشن می‌شود، تماس گرفته می‌شود و بعد از آن خاموش می‌شود».

(۷) تولیدکنندگان خشخاش

یکی دیگر از بازیگران مهم در این زمینه تولیدکنندگان خشخاش هستند. بخش بزرگی از تولید تریاک در افغانستان انجام می‌شود، اما مناطقی از پاکستان نیز خشخاش کشت می‌شود. علاوه بر افغانستان و پاکستان به‌طور محدود در بعضی از مناطق جنوب استان کرمان و بخش‌های از سیستان و بلوچستان نیز تریاک کشت می‌شود که از آن به‌عنوان تریاک محلی نام برده می‌شود. در جنوب کرمان، تریاک نام‌های تجاری مختلفی مثل تریاک شیر، هیلمند، بازاری، کلاسیک و... دارد. سالار از مشارکت‌کنندگان در این زمینه عنوان می‌کند:

«والا بعضی اندازه مصرف خودشون می‌کارن. مقداری ام گاهی به ما می‌رسه برای فروش...».

براساس داده‌های موجود، میزان کشت تریاک در افغانستان در سال ۲۰۱۷ به بالاترین میزان خود رسیده است. براساس این آمار میزان کشت در افغانستان در سال ۲۰۱۷ به ۳۲۹ هزار هکتار رسیده است (UNODC, 2017). همچنین براساس گزارش دفتر مقابله با جرم و مواد مخدر سازمان ملل (۲۰۲۱) در سال ۲۰۱۹ میزان تولید تریاک در افغانستان ۹۵۰۰ تن بوده است. واقع یکی از مهم‌ترین راه‌های درآمدی کشاورزان افغان کشت خشخاش است و حدود ۱۵ درصد از جمعیت افغانستان از این طریق امرمعاش می‌کند. در جنوب استان کرمان نیز براساس گفتگو و مشاهدات محقق حدود ۲۰ تا ۳۰ هکتار کشت مخفیانه خشخاش وجود دارد که از این اراضی حدود ۱۰۰ کیلوگرم برداشت می‌شود. قیمت این تریاک محلی در منطقه بین ۷۰ تا ۱۰۰ میلیون تومان می‌باشد.

تریاک تولید شده در افغانستان به کشورهای ایران، پاکستان، تاجیکستان، ازبکستان و ترکمنستان وارد می‌شود. در این میان اگرچه آمار دقیقی از این میزان وجود ندارد، اما نیمی از تریاک تولیدی در افغانستان به‌دلیل موقعیت ترانزیتی به ایران وارد می‌شود. که کمتر از

^۱ - پاسگاه انتظامی پل بهادر آباد- سه راهی جیرفت، کهنوج و رودبار جنوب

۲۰ درصد آن در ایران کشف و ضبط می‌شود و مابقی به بازارهای داخلی و خارجی و مقصد خود می‌رسد. به‌طوری‌که سعید از مشارکت‌کنندگان در این زمینه عنوان می‌کند:

«قیمت تریاک عرض کنم خدمتت، از کیلویی ۲۰ میلیون هست تا ۱۰۰ میلیون، بسته به مرغوبیت و خالص بودنش».

۸) تغییر قشربندی اجتماعی

قشربندی اجتماعی در واقع جایگاه و موقعیت افراد است که براساس برخورداری از مزایایی اجتماعی در آن قرار می‌گیرند. در منطقه مورد مطالعه منابع ناشی از مواد مخدر توانسته است قشربندی مرسوم را دچار تغییر کند. در واقع برای این‌که افراد به ثروت برسند باید یا دارای خانواده‌ای ثروتمندی باشند که ثروت کلانی را به ارث ببرد و یا سال‌ها به کار اقتصادی بپردازند تا بتوانند به این جایگاه برسند. بسیاری از افراد براساس منافع حاصل از مواد مخدر در زمان بسیار کوتاهی به ثروت کلان رسیده‌اند و براساس این ثروت قدرت و احترام زیادی برای خود ایجاد کرده‌اند. وحید از مشارکت‌کنندگان در این زمینه عنوان می‌کند:

«با پول تریاک یک شبه میشه راه صد ساله را بری».

این افراد به سرعت پول خود را به نمایش می‌گذارند، آن‌ها با بدست آوردن پول به خرید خودرو گران‌قیمت خارجی می‌پردازند، موبایل خارجی و به‌ویژه آیفون تهیه می‌کنند. زنان و دختران این افراد، معمولاً لباس‌های بلوچی گران‌قیمت می‌خرند که قیمت بعضی از آن‌ها تا پنجاه میلیون نیز می‌رسد، و همچنین مقادیر زیادی طلا در جشن‌های مختلف به نمایش می‌گذارند. پسران این افراد معمولاً در سنین پایین دارای ماشین هستند و در مدرسه و محیط‌های عمومی از آن استفاده می‌کنند و اکثر این پسران نوجوان، فاقد گواهینامه هستند. همچنین این پسران در جشن‌های مختلف از جمله عروسی‌ها اسلحه‌ای در دست دارند و با آن تیراندازی می‌کنند. آرمان از مشارکت‌کنندگان در این زمینه عنوان می‌کند:

«خیلی از خانواده‌ای که از این راه پولدار شدن خودشون را از بقیه بالاتر می‌بینند، اینا تازه به دوران رسیده هستند، خیلی غرور دارن. اولین کاری می‌کنن یه هایلوکس شاسی بلند می‌خرن، لباس بلوچی خیلی گرون، ساعت فلان. برای زنان و دخترانشون خیلی خیلی طلا می‌گیرن به‌طوری‌که دو دست‌شون پر از طلاست و گردن‌شون کاملاً از طلا پوشیده شده».

در واقع می‌توان گفت براساس منافع حاصل از مواد مخدر بسیاری از افراد پولدار شدند و براساس آن سبک زندگی جدیدی را شکل داده‌اند. این سبک زندگی در موارد زیادی موجب شده است نظم اجتماعی دچار خدشه شود و افراد طبقات پایین و دارای مشاغل مشروع همواره غبطه وضعیت اقتصادی آن‌ها را بخورند. در واقع بسیاری از کارمندان و کارگران امکان تهیه طلا، گوشی مدل بالا و لباس‌های بلوچی گران‌قیمت برای اعضا خانواده‌ای خود را ندارد و این حسرت بزرگ و خشم سهمگینی را برای اعضا این جامعه ایجاد کرده است.

۹) مصرف فراگیر

در منطقه مورد مطالعه میزان مصرف بشدت بالاست، به‌طوری‌که می‌توان از آن به‌عنوان مصرف فراگیر نام برد. معمولاً بخش ثابت اکثر مهمانی‌ها، شب‌نشینی‌ها، عروسی‌ها و حتی ختم‌ها توزیع مواد مخدر در بین مصرف‌کنندگان است. در این مراسم‌ها مواد مخدر و به‌ویژه تریاک در بین اکثر میهمانان توزیع می‌شود، و همچنین مکان مشخصی برای مصرف مواد مخدر نیز در نظر گرفته می‌شود. در

واقع یکی از معیارهای ارزیابی مراسم در این منطقه توزیع مواد مخدر به طور گسترده است. در صورتی که این کار به هر دلیلی انجام نشود، نارضایتی زیادی را در بین میهمانان ایجاد می کند. آرمان از مشارکت کنندگان در این زمینه عنوان می کند:

«کسی تریاک توزیع نکنه تو عروسی و یا مراسمی مهموناش پشت سرش حرف میزنن، که فالانی چنین و چنانه و عرضه نداشت».

در عروسی ها و میهمانی برای توزیع مواد مخدر یک نفر به عنوان ساقی تعیین می کنند. ساقی معمولاً بیشتر افرادی را که مواد مصرف می کنند و همچنین میزان مصرف آن ها را می داند. جلال از مشارکت کنندگان در تحقیق در این زمینه عنوان می کند:

«معمولاً ساقی از معتادان سفت و سخته. برای این اون انتخاب میشه که هم معتادان را می شناسه و میزان مصرف آن ها را می داند و این امر باعث می شود که هزینه کمتری به بانی مجلس وارد شه».

یکی دیگر از باورهای رایج در مورد مصرف مواد مخدر در این منطقه، این باور و اعتقاد است که مصرف مواد مخدر و به ویژه تریاک و یا شیره تریاک موجب تقویت قوای جنسی شده و باعث می شود که فرد از رابطه جنسی خود لذت بیشتری را ببرد. این موضوع به ویژه در شب زفاف دیده می شود که معتقدند، مصرف تریاک و به خصوص شیره تریاک، موجب رفع زودانزالی در داماد می شود. جهان از مشارکت کنندگان در تحقیق در این زمینه عنوان می کند:

«بعضی مواد مخدر و به خصوص شیره استفاده می کنند تا قدرت جنسی خودشون را تقویت بکنن و به اصطلاح در اون رابطه کم نیارن مثلاً می بینی یارو با چند نفر رابطه داره. خوب این باید یه جوری این قدرت خودشو افزایش بده. خوب این جا هم منطقه گرمسیره و آدم هاش هم زود انزالی دارن».

همچنین در اکثر خانه وسایل مصرف مواد مخدر (وافور، منقل و سیم و سنگ) و همچنین مقداری مواد مخدر وجود دارد و در صورتی که مهمان معتادی به صورت سرزده و ناگهانی به خانه فرد آمد، تعلل و خللی در مصرف وی به وجود نیاید.

بحث و نتیجه گیری

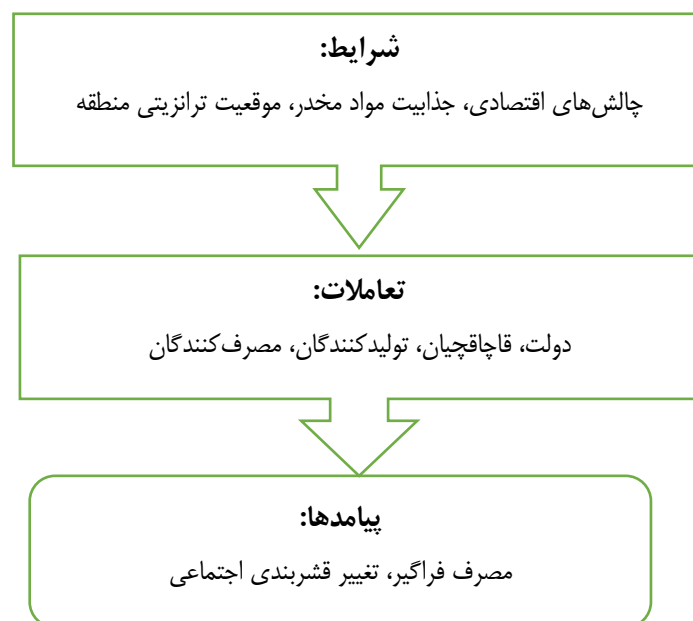
برای تحلیل بهتر سؤال محوری پژوهش باید مدل پارادایمی را بر مبنای مقولات اصلی پژوهش طراحی نمود. این مدل در واقع پاسخ به سؤال محوری پژوهش یعنی بازیگران حوزه مواد مخدر در منطقه جنوب استان کرمان است. مدل یاد شده شامل سه بخش می شود که عبارتند از: شرایط، پدیده، راهبردها (تعامل ها) و پیامدها.

این که فرد تا چه حد از شرایط تاثیر می پذیرد و پدیده مورد نظر به چه شکلی ظاهر می شود بستگی به راهبردهای دارد که در برابر این شرایط اتخاذ می کنند. پدیده تحت تاثیر شرایط است. شرایط این پژوهش عبارتند از: موقعیت ترانزیتی منطقه، چالش های نظام اقتصادی، جذابیت مواد مخدر.

منطقه جنوب استان کرمان به لحاظ جغرافیایی و اکولوژیک دارای مرزی طولانی و گسترده با استان سیستان و بلوچستان است. این همجواری جغرافیایی با همجواری فرهنگی و اقتصادی در طول تاریخ همراه بوده است. در واقع این همجواری زمینه را برای فعالیت های اقتصادی مانند قاچاق مواد مخدر تسهیل کرده است. این موقعیت جغرافیایی دسترسی به مواد مخدر را آسان می کند و این امکان را می دهد که مواد مخدر به صورت آسان و ارزان در دسترس قرار گیرد. افراد به راحتی می توانند به مواد مخدر دسترسی پیدا کنند و این

نشان می‌دهد که برای تعداد زیادی از افراد زمینه و بستر برای بروز رفتارهای مخاطره‌آمیز فراهم است. همان‌طور که اولیویر^۱ (۱۳۷۱) در سفرنامه خود، جنوب و شرق استان کرمان را از باراندازهای اصلی تریاک می‌داند، این مسیر یکی از مسیرهای کم‌خرج و نزدیک برای بارانداز و تجارت تریاک است.

نظام اقتصادی و معیشتی در این منطقه یک نوع اقتصاد سنتی و تا حد زیادی معیشتی است، به‌طوری‌که فعالیت اقتصادی عمده مردم کشاورزی، آن هم کشاورزی سنتی و کم بازده است. این نظام اقتصادی از یک سو باعث فشار کار بر روی فرد و اعضای خانواده می‌شود و از سوی دیگر موجب گسترش مشاغل جانبی در بخش اقتصادی شده است که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از قاچاق مواد مخدر، قاچاق سوخت، قاچاق کالا و قاچاق انسان. قاچاق مواد مخدر به‌عنوان یک فعالیت اقتصادی همان‌طور که علیوردی‌نیا (۱۳۸۷) نیز در استان مازنداران نشان می‌دهد موجب دسترسی آسان و ارزان به مواد مخدر می‌شود و بر گرایش به سمت مواد مخدر نقش زیادی دارد. همچنین همان‌طور که قادری و محسنی تبریزی (۱۳۸۹) نشان می‌دهند باورهای عامیانه تسهیل‌کننده‌ای در زمینه مواد مخدر در ایران وجود دارد. این باورها بخشی از نظام عقیدتی و اقتصادی منطقه را تشکیل می‌دهد.

مدل ۱- مدل پارادایمی جایگاه بازیگران حوزه مواد مخدر

در این شرایط استراتژی‌های خاصی اتخاذ می‌شود. این استراتژی‌ها به وسیله بازیگران شکل می‌گیرند. دولت به‌عنوان یک بازیگر مهم در این‌جا مطرح است. البته مصرف تریاک برای عوام در ایران به دوره صفویه برمی‌گردد و کاشت تریاک در ایران به دوره قاجار برمی‌گردد، به‌طوری‌که در این دوره کشت وسیع تریاک اتفاق افتاد و محصول تولیدی به سوریه، عثمانی و هند صادر می‌شد (آدمیت،

^۱. Olivier

۱۳۵۴). دولت‌ها بازیگر مهمی در این زمینه محسوب می‌شود. دولت‌های مختلف در طول تاریخ و دوره معاصر نتوانسته‌اند مشکلات زیرساختی و اقتصادی منطقه را برطرف کنند و منطقه را به یک توسعه پایدار برسانند به‌طوری که بسیاری از مردم منطقه از امنیت شغلی لازم برخوردار نیستند. عمده اشتغال منطقه شغل کشاورزی است و بعد از آن مشاغل کاذب مثل قاچاق سوخت و قاچاق مواد مخدر. در این منطقه توسعه نیافتگی از شاخص‌های بارز به شمار می‌رود به‌طوری که بسیاری از شهرستان‌های این منطقه بالاترین مددجویان کمیته امداد را در سطح استان و حتی کشور دارند.

بازیگر دیگر قاچاقچیان هستند، قاچاق مواد مخدر از تجارت‌های بسیار پرسود جهانی محسوب می‌شود، به‌طوری که بسیاری آن‌را دومین تجارت پر سود جهانی می‌دانند، این سود کلان موجب جذب تعداد زیادی از تجار و کارتل‌ها به این حوزه شده است. در واقع قاچاق مواد مخدر در منطقه اشتغال زیادی ایجاد کرده است و از طرف دیگر منابع مالی عظیمی را به منطقه وارد می‌کند. همان‌طور که مقصودی، عزیززاده و رضایی (۱۳۹۹) نشان می‌دهند قاچاق مواد مخدر فرایند پرسود و شبکه‌ای پیچیده در جنوب استان کرمان دارد. همچنین همان‌طور که ویسی (۱۳۹۵) نشان می‌دهد زنجیره‌ای از مسائل و مشاغل ناشی از مواد مخدر در استان کرمان وجود دارد.

بازیگر مهم دیگر در پدیده مواد مخدر مصرف‌کنندگان هستند. در واقع میزان تقاضایی که برای مواد مخدر به‌عنوان یک بازار در سه سطح محلی، ملی و بین‌المللی دارد، نقش بسیار مهمی در راهبرد بازیگران مختلف دارد. مصرف‌کنندگان با تقاضا بالای مواد مخدر، باعث می‌شوند مواد مخدر به یک تجارت پرسود تبدیل شود. البته در مورد آغاز تجارت تریاک در ایران دوره‌های مختلف ذکر شده است، کمپفر (۱۳۵۰: ۱۱۲) آغاز آن‌را مربوط به دوره صفویه می‌داند، به‌طوری که به‌دلیل سود هنگفت این تجارت بخشی از املاک سلطنتی به این کار اختصاص داده شده بود. همان‌طور که نیریلا (۲۰۲۰) سود هنگفت قاچاق مواد مخدر را در سریلانکا نشان می‌دهد.

بازیگر مهم دیگر تولیدکنندگان و همان کشاورزان افغان و کشاورزان محلی منطقه هستند که از این طریق امرمعاش می‌کنند و با توجه به روند روبه افزایش تقاضا اشتیاق‌ها برای افزایش کشت وجود دارد.

این شرایط و تعاملات در نهایت موجب پیامدهای می‌شود. همان‌طور که در مدل (۱) نشان داده شده است، تعاملات مذکور، پیامدهای خاصی نیز داشته است. پیامدها عبارتند از: مصرف فراگیر و تغییر قشربندی اجتماعی. مصرف‌کنندگان منطقه را می‌توان ۴۰ تا ۵۰ هزار نفر تخمین زد که تقاضا برای مصرف موجب رونق این فعالیت اقتصادی شده است. در نهایت مواد مخدر و منابع حاصل از آن قشربندی اجتماعی جدیدی را شکل داده است. این قشربندی جدید طبقه نوظهوری را به وجود آورده است که در بسیاری از موارد به الگو و مرجع برای جوانان و نوجوانان منطقه تبدیل شده است که بسیاری از افراد آرزو دارند در جایگاه و موقعیت آن‌ها قرار بگیرند.

در نهایت مقوله هسته این پژوهش «هم‌افزایی بازیگران و بافتار» است. بازیگران مواد مخدر در اینجا عبارتند از دولت، مصرف‌کنندگان، قاچاقچیان و تولیدکنندگان. بر مبنای مقوله هسته این پژوهش بازیگران با روابط خود در طول یک پیوستار یکدیگر را تقویت و عملکرد یکدیگر را تحت تاثیر قرار می‌دهند. در واقع بازیگران در یک بافتار توسعه نیافته، که محرومیت و فقر شاخصه اصلی آن است با یکدیگر هم‌افزایی می‌کنند و موجب تقویت دیگری می‌شوند.

بخش بزرگی از بافتار اجتماعی، سیاسی و اقتصادی منطقه محصول عملکرد دولت است. دولت با عملکرد خود در منطقه به‌طور مستقیم و غیرمستقیم زمینه‌ای را فراهم کرده است که خرید و فروش مواد مخدر به یک تجارت پرسود تبدیل شود. عملکرد ضعیف دولت در زمینه زیرساختی و اقدامات توسعه‌ای این منطقه را به یک منطقه کمتر توسعه‌یافته و محروم تبدیل کرده است و از سوی دیگر

کشاورزی به عنوان محور اقتصادی منطقه به دلیل فقدان صنایع زیرساختی و دور بودن از بازار مصرف و همچنین نبود بازارهای صادراتی مناسب با چالش‌های فراوان روبروست. در واقع، با عملکرد ضعیف دولت، مشاغل مشروع در دسترس برای مردم منطقه با محدودیت روبرو شده و از معدود مشاغل پرسود با دسترسی آسان در منطقه خرید و فروش مواد مخدر است که بسیاری از افراد را ترغیب می‌کند که به سوی آن کشیده شوند.

کشاورزان افغان و کشاورزان محلی به کشت و تولید خشخاش می‌پردازند، قاچاقچیان محصول آن‌ها را به دست مصرف‌کنندگان محلی، ملی و بین‌المللی می‌رسانند. در واقع مصرف‌کنندگان با میزان تقاضایی که ایجاد می‌کنند، موجب ترغیب کشاورزان به کشت بیشتر و قاچاقچیان به تجارت بیشتر این محصول می‌شوند. تقاضا موجب می‌شود فعالیت کشاورزان و قاچاقچیان پرسود و درآمدزا باشد و موجب تقویت کشت و فعالیت تجاری شود.

منابع

- آدمیت، فریدون. (۱۳۵۴). فکر دموکراسی اجتماعی. پیام زبان.
- استروس، انسلم؛ کرین، جولیت. (۱۳۹۱). مبانی پژوهش کیفی: فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای (ترجمه ابراهیم افشار). نی.
- انگلبرت، کمپفر. (۱۳۵۰). سفرنامه کمپفر (ترجمه کیکاوس جهاننداری). انجمن آثار ملی.
- اولیویه، آنتوان گیوم. (۱۳۷۱). سفرنامه (ترجمه غلامرضا ورهرام). اطلاعات.
- ایسنا: خبرگزاری دانشجویان ایران. (۱۱ شهریور ۱۴۰۳). انهدام باند قاچاق مسلحانه مواد مخدر در جنوب شرق. بازیابی شده (۱ تیر ۱۴۰۴) از: <https://www.isna.ir/news/1403061106637>
- ایمان، محمدتقی. (۱۳۹۱). روش‌شناسی تحقیقات کیفی. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- بلیکی، نورمن. (۱۳۹۱). پارادایم‌های تحقیق در علوم انسانی (ترجمه سیدحمیدرضا حسینی، محمدتقی ایمان، و مسعود ماجدی). پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- خبرآنلاین. (۸ شهریور ۱۴۰۳). توقیف محموله ۵۰ میلیارد تومانی مواد مخدر صنعتی در جنوب کرمان. بازیابی شده (۱ تیر ۱۴۰۴) از: <https://www.khabaronline.ir/news/1951052>
- دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل در ایران. (۱۴۰۰). همکاری دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد و ایران در زمینه کنترل مواد مخدر به مناسبت روز جهانی مبارزه با سوء مصرف و قاچاق مواد مخدر. دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد. بازیابی از: <https://www.unodc.org/islamicropublicofiran/en/unodc-and-iran-cooperation-in-the-field-of-drug-control-on-the-commemoration-of-the-international-day-against-drug-abuse-and-illicit-trafficking.html>
- دفتر مقابله با مواد و جرم سازمان ملل. (۱۳۸۶). گزارش جهانی مواد مخدر در سال ۲۰۰۶ میلادی (ترجمه پروین رئیس اسفهلان). جمعیت مبارزه با اعتیاد.

- سراجزاده، حسین؛ عزیززاده، امید. (۱۳۹۳). بر ساخت اجتماعی اعتیاد و مصرف مواد مخدر در شهرستان رودبار جنوب. بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۲(۲)، ۲۹۶-۲۷۳. <https://doi.org/10.22059/ijsp.2014.55549>
- شورای هماهنگی مبارزه با مواد مخدر کرمان. (۴ اسفند ۱۴۰۰). امحاء بیش از ۵۵ تن انواع مواد مخدر در کرمان. بازیابی شده (۴ تیر ۱۴۰۴) از: <https://news.dchq.ir/3/?p=76423>
- صالحی، شعله. (۱۳۹۳). تاریخچه مصرف تریاک در ایران. سلامت اجتماعی و اعتیاد، ۱(۳)، ۶۴-۴۶. <https://ensani.ir/fa/article/341720>
- صرامی، حمیدرضا. (۱۴۰۰). سخن اول. فصلنامه اعتیادپژوهی، ۱۵(۶۰). <http://etiadjpajohi.ir/printme-1.45.65.fa.html>
- علی‌وردی‌نیا، اکبر. (۱۳۸۷). تبیین جامعه‌شناختی دستگیری‌های مرتبط با مواد مخدر: مطالعه موردی استان مازندران. رفاه اجتماعی، ۷(۲۸)، ۲۸۵-۳۰۷. <https://refahj.uswr.ac.ir/article-1-2040-fa.html>
- عنایت، حلیمه؛ غفاری، داریوش. (۱۳۹۸). مطالعه پدیدارشناسانه بسترهای اعتیاد به مواد مخدر در زنان. اعتیادپژوهی، ۱۳(۵۱)، ۵۴-۳۱. <https://etiadjpajohi.ir/article-1-1917-fa.html>
- عنایت‌الله، سهیل. (۱۳۹۸). تحلیل لایه لایه‌ای علت‌ها: نظریه و موردکاوی‌های یک روش شناسی یکپارچه و متحول‌ساز آینده‌پژوهی (جلد ۲: ترجمه مسعود منزوی). موسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی، مرکز آینده‌پژوهی و فناوری دفاعی.
- عنایت‌الله، سهیل؛ و میلوپویه‌بیج، ایوانا. (۱۳۹۵). آینده‌پژوهی با روش تحلیل لایه‌ای علت‌ها (ترجمه مریم یوسفیان، مهدی مبصری، علیرضا نصرافهانی، محمد فراهانی، و فاطمه عیوضی). شکیب.
- قادری، صلاح‌الدین؛ محسنی تبریزی، علیرضا. (۱۳۸۹). مطالعه‌ای کیفی در شناخت هنجارهای تسهیل‌کننده مصرف مواد اعتیادآور در میان خرده‌فرهنگ‌های قومی ایران. بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۱(۴)، ۵۴-۳۷. <https://doi.org/10.22059/ijsp.2014.55549>
- کرمی، محمدتقی؛ اعتمادی‌فرد، سیدمهدی. (۱۳۸۹). ساخت اجتماعی اعتیاد در ایران. بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۱(۴)، ۱۱۰-۹۳. https://journal.ut.ac.ir/article_22697.html
- گروسی، سعیده؛ محمدی دولت‌آباد، خدیجه. (۱۳۹۰). تبیین تجربه زیسته زنان وابسته به مواد مخدر از پدیده اعتیاد. زن و جامعه، ۲(۵)، ۷۴-۵۵. https://izvj.marvdasht.iau.ir/article_1209.html
- مدنی قهفرخی، سعید. (۱۳۸۶). ادوار مدیریت اعتیاد در ایران. رفاه اجتماعی، ۷(۲۷)، ۱۸۹-۱۳۹. <https://sid.ir/paper/56718/fa>
- مرکز آمار ایران. (۱۳۹۴). انواع مواد مخدر کشف شده. بازیابی شده (۱۰ تیر ۱۴۰۴) از: <https://amar.org.ir/statistical-information/statid/21397>
- مرکز آمار ایران. (۱۳۹۵). جمعیت به تفکیک تقسیمات کشوری (تاسطح آبادی) - کرمان - سرشماری ۱۳۹۵. بازیابی از: <https://www.amar.org.ir/statistical-information/statid/52284>

- مرکز آمار ایران. (۱۴۰۰). سالنامه آماری کشور، ۱۴۰۰- فصل پانزدهم: امور قضایی. بازیابی از:
<https://amar.org.ir/Portals/0/PropertyAgent/6200/Files/31082/400-99-15.pdf>
- مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری. (۱۳۹۴). بررسی چالش‌های توسعه در استان کرمان. گزارش طرح پژوهشی. مرکز بررسی‌های استراتژیک.
<https://civilica.com/doc/1103585/>
- مقصودی، سوده؛ عزیززاده، امید؛ رضایی، مریم. (۱۳۹۹). کندوکاوی کیفی در پدیده قاچاق مواد مخدر در جنوب استان کرمان. مسائل اجتماعی ایران، ۱۱(۱)، ۲۸۰-۲۵۷.
<https://jspi.khu.ac.ir/article-1-3259-fa.html>
- ویسی، هادی؛ محمدی‌نژاد، شهناز. (۱۳۹۵). تأثیر قاچاق مواد مخدر بر امنیت اجتماعی: مطالعه موردی استان کرمان. جغرافیا و توسعه، ۱۴(۴۲)، ۱۰۷-۱۲۶.
<https://doi.org/10.22111/gdij.2016.2346>
- Adamiat, F. (1975). *The idea of social democracy*. Payam-e Zaban. [In Persian].
- Aliverdina, A. (2008). The sociological explanation of drug-related arrests (A case study of Mazandaran Province). *Social Welfare Quarterly*, 7(28), 285-308. [In Persian].
<http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-2040-en.html>
- Amoateng, A. Y., & Bahr, S. J. (1986). Religion, family, and adolescent drug use. *Sociological Perspectives*, 29(1), 53-76. <https://doi.org/10.2307/1388942>
- Ariell, A. (2010). Forest futures: A causal layered analysis. *Journal of Futures Studies*, 14(4), 49-63.
<https://jfsdigital.org/wp-content/uploads/2014/01/144-A03.pdf>
- Behera, B. (2013). Drug trafficking as a non-traditional security threat to Central Asian states. *Jadavpur Journal of International Relations*, 17(2), 229-251. <https://doi.org/10.1177/0973598414535055>
- Blaikie, N. W. H. (2012). *Approaches to social enquiry* (Translated to Persian by Seyed Hamidreza Hosseini, Mohammad Taqi Iman, & Masoud Majedi). Research Institute of Hawzah & University. [In Persian].
- Center for Strategic Studies, Presidency of Iran. (2015). *Study of development challenges in Kerman Province* (Research project report). Center for Strategic Studies. [In Persian].
<https://civilica.com/doc/1103585/>
- Conway, M. (2012). Using causal layered analysis to explore the relationship between academics and administrators in universities. *Journal of Futures Studies*, 17(2), 37-58.
<https://jfsdigital.org/articles-and-essays/2012-2/vol-17-no-2-december-2012>
- Corbin, J. M., & Strauss, A. (1990). Grounded theory research: Procedures, canons, and evaluative criteria. *Qualitative Sociology*, 13(1), 3-21. <https://doi.org/10.1007/bf00988593>
- Corbin, J., & Strauss, A. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (2nd ed.). Sage Publications.

- Degenhardt, L., & Topp, L. (2003). 'Crystal meth' use among polydrug users in Sydney's dance party subculture: characteristics, use patterns and associated harms. *The International Journal on Drug Policy*, 14(1), 17-24. [https://doi.org/10.1016/s0955-3959\(02\)00200-1](https://doi.org/10.1016/s0955-3959(02)00200-1)
- Enayet, H., & Ghafari, D. (2019). Phenomenological study of women's substance abuse. *Research on Addiction*, 13(51), 31-54. [In Persian]. <https://etiadpajohi.ir/article-1-1917-en.html>
- Garosi, S., & Mohamadi, K. (2011). Delineation of the lived experiences of drug-dependent women. *Woman and Society*, 2(5), 55-74. [In Persian]. https://jzvj.marvdasht.iau.ir/article_1209.html
- Ghaderi, S., & Mohseni Tabrizi, A. (2011). Norms facilitating drug abuse in Iranian ethnic subcultures. *Journal of Social Problems of Iran*, 1(4), 37-54. [In Persian]. https://ijsp.ut.ac.ir/article_22694.html
- Glaser, B. G., & Strauss, A. A. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Aldine Publishing.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1985). *Naturalistic inquiry*. Sage Publications.
- Haight, W. L., Carter-Black, J. D., & Sheridan, K. (2009). Mothers' experience of methamphetamine addiction: A case-based analysis of rural, Midwestern women. *Children and Youth Services Review*, 31(1), 71-77. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2008.05.011>
- Herschinger, E. (2015). The drugdispositif: Ambivalent materiality and the addiction of the global drug prohibition regime. *Security Dialogue*, 46(2), 183-201. <https://doi.org/10.1177/0967010614552544>
- Iman, M. T. (2012). *Qualitative research methodology*. Research Institute of Hawzah & University. [In Persian].
- Inayatullah, S. (2009). Causal layered analysis: An integrative and transformative theory and method. In S. Inayatullah (Ed.), *Transforming the future: Anticipation in the 21st century* (pp. 1-19). Tamkang University Press.
- Inayatullah, S. (2014). Causal layered analysis defined. *Futurist*, 48(1), 26.
- Inayatullah, S. (2019). *Causal layered analysis: An integrative and transformative theory and method* (Vol. 2; Translated to Persian by Masoud Monzavi). Defence Industries Training and Research Institute, Center for Foresight and Defense Technology. [In Persian].
- Inayatullah, S. (Ed.). (2004). *The causal layered analysis (CLA) reader*. Tamkang University Press.
- Inayatullah, S., & Milojević, I. (2016). *CLA 2.0: Transformative research in theory and practice*. (M. Yousefian, M. Mobasser, A. Nasr-Isfahani, M. Farahani, & F. Ayyazi, Trans.). Shakib. [In Persian].

- Islam, S. K. N., Hossain, K. J., & Ahsan, M. (2000). Sexual life style, drug habit and socio-demographic status of drug addicts in Bangladesh. *Public Health*, 114(5), 389–392. <https://doi.org/10.1038/sj.ph.190>
- ISNA (Iranian Students' News Agency). (2024, September 1). *Dismantling of an armed drug trafficking gang in the southeast*. Retrieved (June 22, 2025) from: <https://www.isna.ir/news/1403061106637> [In Persian].
- Jenner, S. M. (2011). International drug trafficking: A global problem with a domestic solution. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 18(2), 901–927. <https://doi.org/10.2979/indjglolegstu.18.2.901>
- Johnson, J. L., Bottorff, J. L., Moffat, B., Ratner, P. A., Shoveller, J. A., & Lovato, C. Y. (2003). Tobacco dependence: adolescents' perspectives on the need to smoke. *Social Science & Medicine*, 56(7), 1481–1492. [https://doi.org/10.1016/s0277-9536\(02\)00150-8](https://doi.org/10.1016/s0277-9536(02)00150-8)
- Kaempfer, E. (1971). *Kaempfer's travelogue* (Translated to Persian by Kikavous Jahandari). Anjoman-e Āsār-e Melli. [In Persian].
- Karami, M. T., & Etemadifard, M. (2011). Social structure of addiction in Iran. *Journal of Social Problems of Iran*, 1(4), 93–110. [In Persian]. https://journal.ut.ac.ir/article_22697.html
- Kerman Drug Control Coordination Council. (2022, February 23). *Destruction of over 55 tons of various drugs in Kerman*. Retrieved (June 24, 2025) from: <https://news.dchq.ir/3/?p=76423> [In Persian].
- Kermode, M., Sono, C. Z., Songput, C. H., & Devine, A. (2013). Falling through the cracks: a qualitative study of HIV risks among women who use drugs and alcohol in Northeast India. *BMC International Health and Human Rights*, 13(1), 9. <https://doi.org/10.1186/1472-698X-13-9>
- Khabaronline. (2024, August 29). *Seizure of 50-billion-rial industrial drug shipment in southern Kerman*. Retrieved (June 22, 2025) from: <https://www.khabaronline.ir/news/1951052> [In Persian].
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. SAGE Publications.
- Madani Ghahfarokhi, S. (2008). Drug management periods in Iran. *Social Welfare Quarterly*, 7(27), 139–190. [In Persian]. <https://sid.ir/paper/56718/fa>
- Maghsodi, S., Azizzadeh, O., & Rezaei, M. (2020). A qualitative investigation in drug trafficking in the south of Kerman Province. *Social Problems of Iran*, 11(1), 257–280. [In Persian]. <https://jspi.khu.ac.ir/article-1-3259-en.html>
- McAdams, D. P. (2012). Exploring psychological themes through life narrative accounts. In J. A. Holstein & J. F. Gubrium (Eds.), *Varieties of narrative analysis* (pp. 15–32). Sage.
- Mesquita, F. (2006). The health and social impacts of drugs in Brazil and Indonesia: What it means for development. *Development Bulletin*, 69, 64–66.

- Niriella, J. (2020). Effective measures in eliminating illicit drug using and trafficking: Sri Lankan experience. In *Proceedings of the International Conference on Information and Finance (ICIF 2012)*. University of Colombo.
- Olivier, G. A. (1992). *Travels in the Ottoman Empire, Egypt, and Persia* (Translated to Persian by Gholamreza Varahram). Ettela'at Publications. [In Persian].
- Onwuegbuzie, A. J., Collins, K. M. T., & Frels, R. K. (2013). Foreword: Using Bronfenbrenner's ecological systems theory to frame quantitative, qualitative, and mixed research. *International Journal of Multiple Research Approaches*, 7(1), 2-8. <https://doi.org/10.5172/mra.2013.7.1.2>
- Racz, J. (2008). The role of the curiosity in interviews with drug users. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 9(2). <https://doi.org/10.17169/fqs-9.2.423>
- Robles, G., Calderón, G., & Magaloni, B. (2015). *The economic consequences of drug trafficking violence in Mexico* (Working Paper No. IDB-WP-426). Poverty and Governance Program, Stanford University / Inter-American Development Bank. <https://fsi-live.s3.us-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/128.theeconomic.pdf>
- Salehi, S. (2014). *History of opium consumption in Iran*. *Social Health and Addiction*, 1(3), 46-64. [In Persian]. <https://ensani.ir/fa/article/341720>
- Sarami, H. R. (2021). Editor's note. *Addiction Research Journal*, 15(60). [In Persian]. <http://etiadjohi.ir/printme-1.45.65.fa.html>
- Serajzade, S. H., & Azizzade, O. (2014). Social construction of drug use and addiction in Rudbar-e Jonubi County. *Journal of Social Problems of Iran*, 5(2), 273-296. [In Persian]. <https://doi.org/10.22059/ijsp.2014.55549>
- Singer, M. (2001). Toward a bio-cultural and political economic integration of alcohol, tobacco and drug studies in the coming century. *Social Science & Medicine*, 53(2), 199-213. [https://doi.org/10.1016/S0277-9536\(00\)00331-2](https://doi.org/10.1016/S0277-9536(00)00331-2)
- Singer, M. (2008). Drugs and development: the global impact of drug use and trafficking on social and economic development. *The International Journal on Drug Policy*, 19(6), 467-478. <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2006.12.007>
- Small, W., Fast, D., Krusi, A., Wood, E., & Kerr, T. (2009). Social influences upon injection initiation among street-involved youth in Vancouver, Canada: A qualitative study. *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy*, 4(Article 8). <https://doi.org/10.1186/1747-597X-4-8>
- Statistical Centre of Iran. (2015). *Types of drugs discovered*. Retrieved (July 1, 2025) from: <https://amar.org.ir/statistical-information/statid/21397> [In Persian].

- Statistical Centre of Iran. (2016). *Population by country divisions (up to the village level) - Kerman - 2016 Census*. [In Persian]. Retrieved from: <https://www.amar.org.ir/statistical-information/statid/52284>
- Statistical Centre of Iran. (2021). *Statistical Yearbook of Iran, 1400 - Chapter 15: Judicial Affairs*. [In Persian]. Retrieved from: <https://amar.org.ir/Portals/0/PropertyAgent/6200/Files/31082/400-99-15.pdf>
- Strauss, A., & Corbin, J. (2012). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques* (Translated to Persian by Ebrahim Afshar). Ney Publication. [In Persian].
- Talebian, S., & Talebian, H. (2018). The application of causal layered analysis to understand the present conditions and possible futures of media and politics in Iran. *European Journal of Futures Research*, 6(1). <https://doi.org/10.1186/s40309-018-0137-9>
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), & Islamic Republic of Afghanistan Ministry of Counter Narcotics. (2017). *Afghanistan Opium Survey 2017: Cultivation and Production*. UNODC. https://www.unodc.org/documents/crop-monitoring/Afghanistan/Afghanistan_opium_survey_2017_cultivation_production.pdf
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2017). *Afghanistan Opium Survey 2017: Cultivation and production*. UNODC. <https://www.unodc.org>
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2021). *World Drug Report 2021*. United Nations. <https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/wdr2021.html>
- United Nations Office on Drugs and Crime, Islamic Republic of Iran. (2021). *UNODC and Iran cooperation in the field of drug control on the commemoration of the International Day against Drug Abuse and Illicit Trafficking*. UNDOC. <https://www.unodc.org/islamicrepublicofiran/en/unodc-and-iran-cooperation-in-the-field-of-drug-control-on-the-commemoration-of-the-international-day-against-drug-abuse-and-illicit-trafficking.html>
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2007). *World drug report 2006* (Translated to Persian by Parvin Raeis Esfahlan). Jam'iyat-e Mobāreze bā E'tiyād. [In Persian].
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2022). *World drug report 2022*. <https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/world-drug-report-2022.html>
- Veisi, H., & Mohamadinejad, S. (2016). Study the impact of drug smuggling on societal security: Case study: Kerman Province. *Geography and Development*, 14(42), 107-126. [In Persian]. <https://doi.org/10.22111/gdij.2016.2346>

- Wallace, J. M., Jr, & Bachman, J. G. (1991). Explaining racial/ethnic differences in adolescent drug use: The impact of background and lifestyle. *Social Problems*, 38(3), 333-357.
<https://doi.org/10.2307/800603>
- Wallace, J. M., Jr, & Bachman, J. G. (1991). Explaining racial/ethnic differences in adolescent drug use: The impact of background and lifestyle. *Social Problems*, 38(3), 333-357.
<https://doi.org/10.2307/800603>
- WHO (2018). *Global status report on alcohol and health 2018*. World Health Organization.
<https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/274603/9789241565639-eng.pdf>